

מערך אשכול – החוג ללימודים רב תחומיים, המסלול החד חוגי

שם המרצה: דר' לאה גנור

שעת קבלה: 16.00-17.00 יום ג'

חדר: 1206

טלפון: 0549391742

דואר אלקטרוני: leag13@gmail.com

שם הקורס: שואה וגבורה בחברה הישראלית

השואה הינה אירוע ייחודי, כלל אנושי ויהודי, ומהווה פרשת דרכים בהיסטוריה היהודית בפרט ובהיסטוריה של המאה העשרים ככלל. בזהות הלאומית ובזיכרון הישראלי הקולקטיבי והפכה השואה למרכיב מרכזי. אין תחום ציבורי ואף פרטי שאינו מושפע מאירועי השואה. המהווים חלק בלתי נפרד מהתודעה הלאומית הישראלית ומעצבים את דמותה של החברה הישראלית.

מטרת הקורס לנתח את תהליך השינוי שחל בחברה הישראלית בעיצוב זיכרון השואה, לבחון אילו אירועים השפיעו על עיצוב הזיכרון לבדוק כיצד עצבה החברה הישראלית ומדינת ישראל את הסמלים, החוקים, אתרי הנצחה וספורי גבורה בזיכרון השואה כחלק מהזהות המשותפת של החברה הישראלית.

תאור הקורס: הקורס יעסוק במקומה ותפקידה של השואה בהווה התרבותית בישראל ובזהות הישראלית על ציר זמן באמצעות נתוח התמורות שחלו ביחסה של החברה הישראלית לזכרון השואה, לדימויה לקורבנות ולניצולים מקום המדינה ועד ימינו.

הדיו והניתוח יתבצע באמצעות קריאת ספרות, מחקרית, צפיה בסרטים ועודיים ועלילתיים ובחינת עדויות של ניצולי שואה. במהלך הקורס יתקיים סיור במרכז חינוך העוסק בהנצחה וזכרון – מרכז משמעו"ת בקריית מוצקין

דרישות הקורס:

נוכחות (לפחות 80% נוכחות בשיעורים)

מטלות הקורס:

1. קריאה לקראת כל שיעור.
2. הכנת רפרט והצגתו בכיתה.
3. הכנת עבודה סמינריונית בנושא שיבחר על ידי הסטודנט/ית, תוך תיאום ואישור המרצה. אי הגשת רפרט ופחות מ 80% נוכחות ב שיעורים תמנע הגשת העבודה הסמינריונית. חלוקת הציון: 30% רפרט

70% עבודה סמינריונית

מהלך הקורס

נושאי הקורס:

1. זיכרון, הנצחה ופוליטיקה – מושגים בסיסיים ושאלות מרכזיות. (מפגש 1)
2. זיכרון קולקטיבי וזיכרון השואה בישראל - העשור הראשון (חקיקה רשמית, משפט קסנר) (מפגש 1)
3. העשור השני : משפט אייכמן ויחס החברה הישראלית לניצולים (2 מפגשים)
4. העשור השלישי: הדור השני והשואה - ייצוגו של זכרון השואה בקולנוע, בספרות ובמוסיקה (3 מפגשים)
5. העשור הרביעי: זכרון השואה במערכת החינוך – המסעות לפולין (2 מפגשים)
6. העשור החמישי: צה"ל וזכרון השואה (2 מפגשים)
7. העשור השישי זכרון השואה - בין האוניברסאלי לפרטיקולרי (מפגש 1)
8. ניצולי השואה בחברה הישראלית במאה ה-21 – סיור במרכז משמעויות ומפגש עם ניצולי שואה. (מפגש 1) פרטים על הסיור יימסרו בהמשך.

רשימה ביבליוגרפית

- אוחנה דוד ורוברט ויסטרייך, **מיתוס וזיכרון**, הקיבוץ המאוחד, מכון ון ליר: ירושלים, תשנ"ו, 1996.
- אופיר עדי, "על תחושות שאין להביע במילים ועל לקחים שאין להטיל בהם ספק", **בשביל הזיכרון**, 7, יד ושם: ירושלים, 1995, עמ' 11-15.
- אורון יאיר, **זהות יהודית ישראלית**, ספריית פועלים: תל אביב, 1993.
- אורון יאיר, **מכאוב הדעת: סוגיות בהוראת השואה והג'נוסייד**, האוניברסיטה הפתוחה: תל אביב, 2003.
- אלמוג עוז, **הצבר: דיוקן**, עם עובד: תל אביב, 1997.
- אלקנה יהודה, "בזכות השכחה", **הארץ** 2.3.88.
- בלטמן דני, "על פוסט ציונות וטשטוש הזיכרון", **בשביל הזיכרון**, 7, 1995, עמ' 15-16.
- בן-עמוס אבנר והופמן תמי, "באנו לשחרר את מיידנאק": מסעות צה"ל לפולין וגיוס זיכרון השואה, **סוציולוגיה ישראלית**, יב(2), תשע"א 2011, עמ' 311-354.

- בן-עמוס אבנר ובית-אל אילנה, "חינוך והיסטוריה: יום השואה ויום הזיכרון בבתי הספר בישראל", בתוך: מתתיהו מייזל ואילנה שמיר (עורכים), **דפוסים של הנצחה**, משרד הביטחון: תל אביב, תש"ס, עמ' 89-110.
- בר-און מרדכי, "לזכור ולהזכיר: זיכרון קולקטיבי, קהילות זיכרון ומורשה", בתוך: מתתיהו מייזל ואילנה שמיר (עורכים), **דפוסים של הנצחה**, משרד הביטחון: תל אביב, תש"ס, עמ' 11-47.
- ברוג מולי, "לתולדות עיצוב זיכרון השואה והגבורה ביד ושם", **בשביל הזיכרון**, 12, 1996, עמ' 14-17.
- ברוג מולי, "מראש מצדה עד לב הגטו: המיתוס כהיסטוריה", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ויסטריך (עורכים), **מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית**, ואן-ליר: ירושלים, תשנ"ז, עמ' 203-230.
- ברזל נעימה, "תפיסת הגבורה בשואה: בין זיכרון לאומי לזיכרון לאומי מופרט", **דפים לחקר השואה**, מאסף טז, 2000, עמ' 86-125.
- גוטויין דני, "הפרטת השואה: פוליטיקה, זיכרון והיסטוריוגרפיה", **דפים לחקר תקופת השואה**, מאסף טו, תל אביב בית ההוצאה לאור של צה"ל, תשנ"ט, עמ' 51-7.
- גנור לאה, "צה"ל והשואה יחסו של חיל החינוך לעיצוב זכרון השואה בקרב החיילים 1987—2004 עבודת ד"ר אוניברסיטת בר אילן, יוני 2012
- גנור לאה, "ייצוגה של "השואה והגבורה" בצה"ל: עתון "במחנה" ומסמכי ארכיון צה"ל בשנים 1948-1973 בתוך: **זכרון השואה סוגיות ואתגרים** עורכים: ניצה דוידוביץ ודן סואן, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון, הוצאת אריאל, ירושלים 2011 עמ' 138—154.
- גנור לאה, תפיסת ההתנגדות והעמידה היהודית בחיל החינוך בצה"ל: שינויים ומגמות 1987—2004, **ילקוט מורשת לחקר השואה והאנטישמיות 70 שנה למרד גטו ורשה** 92-93 (9-10) אייר תשע"ג אפריל 2013, עורכת: גרסיאלה בן דרור, הוצאת מורשת, בית העדות ע"ש מרדכי אנילביץ, הקתדרה לחקר האנטישמיות והגזענות על דם אלפרד סליינר, אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 256—284
- דוידוביץ ניצה, השכל אמיר וסואן דן, "עדים במדים- משלחות צה"ל לפולין חינוך לערכים או אינדוקטרינציה?" בתוך: ניצה דוידוביץ ודן סואן (עורכים), **זיכרון השואה סוגיות ואתגרים** אריאל – המרכז האוניברסיטאי בשומרון, 2011 דצמבר, עמ' 155-177.
- דן יחיאל אליעזר, "ממלכתיות ושואה", בתוך: אברהם רובינשטיין (עורך), **בשבילי התחייה: מחקרים בציונות הדתית**, אוניברסיטת בר אילן: רמת גן, 1983, עמ' 185.

- דון יחיא אליעזר וליבמן ישעיהו, "הדילמה של תרבות מסורתית במדינה מודרנית: תמורות והתפתחויות בדת האזרחית של ישראל", **מגמות**, כח(4), 1984, עמ' 461-485.
- וויץ יחיעם, "עיצוב זיכרון השואה בחברה הישראלית בשנות ה-50", בתוך: ישראל גוטמן (עורך), **תמורות יסוד בעם היהודי בעקבות השואה**, יד ושם: ירושלים, תשנ"ו, עמ' 473-492.
- זפרן ענת ובר-טל דניאל, "זיכרון השואה והשלכותיו של תהליך השלום: השפעת תחושת הפחד ודימוי עצמי של קורבן על אמונות הביטחון הישראליות", בתוך: מאגד' אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), **בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה**, אוניברסיטת חיפה: חיפה, 2003, עמ' 329-368.
- זרובבל יעל, "מות הזיכרון וזיכרון המוות", **אלפיים**, 10, תשנ"ה, עמ' 42-67.
- זרטל עידית, **האומה והמוות: היסטוריה, זיכרון ופוליטיקה**, כנרת זמורה ביתן, דביר: אור יהודה, תשס"ב. יבלונקה חנה, **הרחק מהמסילה המזרחיים והשואה**, משכל: תל אביב, 2008.
- יבלונקה חנה, "החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם: היבט נוסף לשאלת הישראלים הניצולים והשואה", **קתדרה**, 82, תשנ"ז, עמ' 135-152.
- יבלונקה חנה, **מדינת ישראל נגד אדולף אייכמן**, משכל ויד בן צבי: תל אביב, 2001.
- יבלונקה חנה, "מה לזכור וכיצד? ניצולי השואה ועיצוב ידיעתה", בתוך: אניטה שפירא, יהודה ריינהרץ ויעקב הריס (עורכים), **עידן הציונות**, מרכז זלמן שזר: ירושלים, תש"ס, עמ' 297-316.
- יבלונקה חנה, "עולי אירופה ותודעת השואה", בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (עורכים), **העשור הראשון תש"ח-תשי"ח**, יד יצחק בן-צבי: ירושלים, תשנ"ח, עמ' 41-56.
- יבלונקה חנה, "קליטת ניצולי השואה במדינת ישראל: היבטים חדשים", **עיונים בתקומת ישראל**, 7, 1997, עמ' 285-292.
- ירושלמי יוסף-חיים, **זכור: היסטוריה יהודית וזיכרון יהודי**, עם עובד: תל אביב, 1998.
- כספי יואב, "צה"ל באושוויץ: 50 שנה מאוחר מדי", **במחנה**, 15.4.92, עמ' 20-25.
- ליבמן ישעיהו, "מיתוס השואה בחברה הישראלית", **תפוצות ישראל**, ה-ו, תשמ"א, עמ' 101-114.
- מוסה גור'ג', **הנופלים בקרב: עיצובו מחדש של זיכרון שתי מלחמות העולם**, עם עובד: תל אביב, 1993.

- מילנר איריס, **קרעי העבר: ביוגרפיה, זהות וזיכרון בסיפורת הדור השני**, עם עובד: תל אביב, 2003.
מייזל מתיתוהו ושמיר אילנה (עורכים), **דפוסים של הנצחה**, משרד הביטחון: תל אביב, תש"ס.
מיכמן דן (עורך), **פוסט ציונות ושואה: הפולמוס הציבורי הישראלי בנושא "הפוסט ציונות" ומקומה של סוגית השואה בו**, אוניברסיטת בר אילן: רמת גן, תשנ"ז.
מיכמן דן (עורך), **השואה בהיסטוריה היהודית: היסטוריוגרפיה, תודעה ופרשנות**, ירושלים: יד ושם, תשס"ה.
מיכמן דן, "דימוי שואה בוויכוח הציבורי הישראלי משקעים ומניפולציות", גשר, 135, תשנ"ז, ירושלים, עמ' 60-52.
נורה פייר, "בין זיכרון והיסטוריה – על הבעיה של המקום", **זמנים**, 45, תשנ"ג, עמ' 4-19.
סואן דן ודודוביץ ניצה, "מסעות בני הנוער לפולין – בעד ונגד", בתוך: ניצה דודוביץ ודן סואן (עורכים), **זיכרון השואה סוגיות ואתגרים**, אריאל – המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון, 2011, עמ' 67-99.
סיון עמנואל, **דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון**, מערכות: תל אביב, 1991.
עופר דליה, "ישראל והשואה: עיצוב הזיכרון בעשור הראשון", **בשביל הזיכרון**, 12, 1996, עמ' 4-8.
עופר דליה, "מבט לאחור יובל היישוב והציונות נוכח השואה, 1933-1948", בתוך: ישראל גוטמן (עורך), **תמורות יסוד בעם היהודי בעקבות השואה**, יד ושם: ירושלים, תשנ"ו, עמ' 470-472.
עופר דליה, "מה ועד כמה לזכור מן השואה: זיכרון השואה העשור הראשון לישראל", בתוך: אניטה שפירא (עורכת), **עצמאות: חמישים השנים הראשונות**, מרכז זלמן שזר: ירושלים, 1998, עמ' 171-193.
עופר דליה, "50 שנים של שיח ישראלי על השואה: מאפיינים ודילמות", בתוך: דן מכמן (עורך), **השואה בהיסטוריה היהודית: היסטוריוגרפיה, תודעה ופרשנות**, יד ושם: ירושלים, תשס"ה, עמ' 328-293.
עופר דליה, "עבר שאינו עובר: הישראלים והשואה", **מורשת – לחקר השואה והאנטישמיות**, 88(5), תשרי תשע"א- ספטמבר 2010, עמ' 7-39.
פלדמן ג'קי, "מעל בורות המוות ומתחת לדגל ישראל המוגן ברמה: משלחות הנוער הישראליות לפולין בעקבות השואה ומשמעותן", **ילקוט מורשת**, 66, 1998, עמ' 88-104.
פלדמן ג'קי, "בעקבות ניצול השואה הישראלי: משלחות נוער ישראליות לפולין וזהות לאומית", **תיאוריה וביקורת**, 19, 2001, עמ' 167-190.

פליקס פריש ואי.פי, "למרות המחאות, נערך מטס הצעדה באושוויץ", 4.9.03,

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2746319,00.html>

פפר אנשיל, "יצוא ביטחוני: אלפי קציני צה"ל מבקרים מדי שנה באושוויץ", **הארץ**, 3.9.10,

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1187878.html>

צוקרמן משה, **השואה בחדר האטום**, הוצאת המחבר: תל אביב, 1993.

קרן נילי, "נושא השואה בחברה הישראלית ובמערכת החינוך בשנים 1948-1981", **מורשת**, מב, תשמ"ז, עמ' 55-64.

קרן נילי, "מסע לעיצוב הזיכרון: סיורי תלמידים בפולין", בתוך: י' רפל (עורך) **זיכרון גלוי זיכרון סמוי:**

תודעת השואה במדינת ישראל, תל אביב: משרד הביטחון ומשואה, 1998, עמ' 93-100.

רומי שלמה ולב מיכל, "רגשות ועמדות של בני נוער ישראלים כלפי השואה: שינויים בעקבות המסע

לפולין", **מגמות**, מב, 2003, מכון סאלד: ירושלים, עמ' 219-239.

שגב תום, **המיליון השביעי: הישראלים והשואה**, ירושלים, 1992 (מהדורה ראשונה: 1991).

שטאובר רוני, **הלקח לדור: שואה וגבורה במחשבה הציבורית בארץ בשנות התמישים**, יד יצחק בן-צבי:

ירושלים, 2000.

שמיר אילנה, **הנצחה וזיכרון**, עם עובד: תל אביב, 1996.

שפירא אניטה, "זיכרון פרטי וזיכרון ציבורי", **זמנים**, 57, 1996-1997, עמ' 4-13.

תידור-באומל יהודית, "לזיכרון עולם: הנצחת השואה בידי הפרט והקהילה במדינת ישראל", בתוך: יואל

רפל (עורך), **זיכרון סמוי זיכרון גלוי: תודעת השואה במדינת ישראל**, משרד הביטחון: תל אביב, 1998,

עמ' 19-43.

Halbwachs Maurice. **On Collective Memory**, University of Chicago Press: Chicago, 1992 pp: 173-175.

Liebman Charles & Don-Yehiya Eliezer, **Civil Religion in Israel: Traditional Judaism and Political Culture in the Jewish State**, University of California Press: Berkeley, 1983, pp. 177-178.

Ofer Dalia, "Israel", in: David Wyman (ed.), **The World React to the Holocaust**, L. Johns Hopkins University Press: Baltimore, 1966, pp. 836-923.

Ofer Dalia, "Linguistic Conceptualization of the Holocaust in Palestine and Israel, 1942-1953", **Journal of Contemporary History**, 31, 1996, pp. 578-582

Olick Jeffrey K., "Collective Memory: The two Culture", **Sociological Theory**. 17 (3), 1999, pp 333-348.

Schuman, Howard & Scott, Jacqueline, "Generations and Collective Memories", **American Sociological Review**, 54, 1989, pp. 359-381

Schwartz Barry, "The Social Context of Commemoration: A Study in Collective Memory", **Social Forces**, 2(61), 1982, pp.374-402.

Young J. Edward, **The Texture of Memory: Holocaust Memorials and Meaning**, Yale University Press: New Haven, 1993.

Young J. Edward, "When a Day Remembers: A Performative History of Yom Ha-Shoa", **History and Memory**, 2(2), 1990, pp. 54-75.

Zerubavel Yael, **Recovered Roots: Collective Memory and Making of Israeli National Tradition**, The University of Chicago Press: Chicago and London, 1995.

